

НАЦІОНАЛЬНА СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ СФЕРИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ МІЖНАРОДНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

NATIONAL STRATEGY FOR THE DEVELOPMENT OF INTELLECTUAL PROPERTY IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF ENSURING COMPLIANCE WITH INTERNATIONAL OBLIGATIONS

Горбачова К.М., к.ю.н.,
доцент кафедри приватного та соціального права
Сумський національний аграрний університет

Нежевело В.В., старший викладач
кафедри приватного та соціального права
Сумський національний аграрний університет

Хайхан І.Р., студентка V курсу магістратури
юридичного факультету
Сумський національний аграрний університет

У статті порушено проблеми забезпечення Україною виконання своїх міжнародних зобов'язань, зокрема у сфері інтелектуальної власності, яка на сьогоднішній день є однією з найкритичніших в аспекті виконання Угоди про асоціацію України з ЄС. У статті визначено, що основою для єдності і комплексного характеру державної політики у сфері інтелектуальної власності необхідним є прийняття Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності. Вказана Стратегія має стати відображенням адаптації інституту інтелектуальної власності до загальних світових тенденцій та успішних європейських практик, містити мету та шляхи її практичної реалізації. Від успішного прийняття Стратегії залежить подальший розвиток судово-правової реформи в Україні, в рамках якої уже створено Вищий суд з питань інтелектуальної власності, однак без єдності законодавства, стратегічної його узгодженості, не можлива практична реалізація започаткованої реформи, а відповідно і виконання міжнародних зобов'язань. Першочерговим завданням для нашої держави на сьогодні є прийняття Стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності на період 2020-2025 роки, з метою забезпечення інтеграції України у міжнародний та європейський інтелектуальний простір з урахуванням національних інтересів України. Крім того, без її прийняття ні судова, ні правова реформа не знайдуть своєї практичної реалізації, через відсутність єдиного підходу до політики держави у сфері інтелектуальної власності. Розробниками Стратегії були вивчені прогресивні підходи, що закладені в Стратегії «Європа 2020», якою визначено цілі та стратегічні пріоритети ЄС, покликані консолідувати європейську конкурентоспроможність на глобальному рівні, зокрема у частині розбудови Інноваційного союзу, Європейського дослідницького простору, а також у процесі реалізації Цифрового порядку денного для Європи.

Ключові слова: Національна Стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності на 2020-2025 роки, міжнародні зобов'язання, судова реформа, Вищий суд з питань інтелектуальної власності.

In times of a deep economic crisis, international support, including economic support, depends largely on fulfillment of the international obligations undertaken by Ukraine. Due to the complexity of the reforms implemented by Ukrainian society, political infighting, lack of political will, unity and consistency in the implemented reforms, our country today recognizes the improper and untimely implementation of certain provisions of the Association Agreement with the EU. Intellectual activity permeates all spheres of society, its results, intellectual property rights are in constant development, changing, new objects appear, which presents new requirements for legal systems, on the legal regulation of the specified sphere, and arising out legal relationships. Today, implementation of the Association Agreement with the EU, one of the Chapters of which is the field of intellectual property, assumes of economic and political importance. However, even the judicial reform introduced and the creation of the High Court on Intellectual Property have not deliver their expected results. All because of inconsistency of actions of legislative and executive branches of power, lack of systematicity in reform, and its insufficient substantiation. That is why, today, there is a growing need for the adoption of the National Strategy for the Development of the Intellectual Property Sphere for the period 2020-2025, which should become a comprehensive reflection of the state policy in the field of intellectual property. As to its legal nature, the National Strategy for the Development of Intellectual Property is a set of measures aimed at: (creating) promoting and encouraging the creation of intellectual property rights; (use) the introduction of favorable conditions and mechanisms for the use of intellectual property rights in production and other economic sectors; establishment of effective public administration in the field of intellectual property; increase of efficiency of activity of state institutions of the intellectual property protection system, examination of applications and issuance of security documents; improvement of legislation on protection of intellectual property rights; improving the mechanisms of protection of intellectual property rights; formation of a high level of culture and education in the field of intellectual property in order to build a competitive national economy, based on knowledge and innovation and implemented by the Government of our country. The effectiveness of the Strategy depends on the successful implementation of judicial reform and the effective work of the High Court on Intellectual Property.

Key words: National Intellectual Property Development Strategy for 2020-2025, international obligations, judicial reform, the High Court of Intellectual Property.

Постановка проблеми. За останні роки підсумки звітування Офісу Генерального Прокурора свідчать про суттєве зростання правопорушень у сфері інтелектуальної власності в Україні. За результатами досліджень міжнародних неурядових організацій Україна продовжує зберігати статус лідируючого порушника прав інтелектуальної власності. Більше того, українським Урядом визнано невиконання умов Угоди України про асоціацію з ЄС саме в області інтелектуальної власності. Так у звіті Уряду за 2019 рік про стан виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС критичним було визнано виконання положень Угоди, що стосуються саме сфери інтелектуальної

власності. Зазначене обумовлює практичне та теоретичне значення порушеної проблематики.

Літературний огляд. За останні роки посилення європейської інтеграції нашої держави, все більше коло науковців різних галузей науки звертають свою увагу до досліджень сфери інтелектуальної власності. Беззаперечний вклад у дослідження порушеної проблематики внесено такими вітчизняними науковцями, як: А. О. Болотіна (Дігтяр), І. М. Білоус, П. С. Берзін, В. Д. Гулкевич, В. О. Жаров, А. С. Нерсесян, М. І. Мельник, М. І. Логвиненко, О. П. Орлюк.

Формування цілей (мета) дослідження. Метою статті є дослідження стану виконання Україною міжна-

родних зобов'язань у сфері інтелектуальної власності, особливо процесу прийняття Національної стратегії розвитку зазначеної сфери, пошуку ефективних механізмів її практичної реалізації.

Виклад основного матеріалу. Обравши європейський вектор розвитку, Україна посилила режим співпраці з європейськими та іншими міжнародними державними урядовими та неурядовими інституціями, в тому числі й в сфері інтелектуальної власності, зокрема мова йде про Всесвітню організацію інтелектуальної власності (ВОІВ), Міжнародний союз з охорони нових сортів рослин (УПОВ), Організацію Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), європейську економічну комісію Організації Об'єднаних Націй (ЄЕК ООН), Європейським патентним відомством (ЄПВ), та спеціалізовані відомства з різних країн, у тому числі країн Європейського Союзу (ЄС). За останні роки інтеграції України у європейську спільноту, наша держава дещо зміцнила свій міжнародний авторитет в багатьох сферах. Для посилення такої співпраці Україна долучилася практично до всіх конвенцій та угод, які регулюють правовідносини у галузі права інтелектуальної власності, які в свою чергу, відповідно до законодавства України стали нормами прямої дії. Однак, при цьому, велику роль відіграє національне законодавство, яке, на жаль, в частині права інтелектуальної власності містить чимало прогалин та колізій у своєму правовому регулюванні [1, с. 36]. Але, варто зауважити, що більшої ефективності здобуде не кількісний показник імплементації, ратифікації міжнародних угод та договорів, а їх належне виконання. Підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом обумовило ряд зобов'язань, взятих на себе Україною, щодо гармонізації національної системи охорони прав інтелектуальної власності. Безпосередній вступ в дію зазначеної Угоди посилює актуальність правової охорони прав інтелектуальної власності, для реального створення спільного з європейськими країнами ринку інтелектуальної власності, виконання Україною взятих міжнародних зобов'язань, формування її позитивного авторитету та сприйняття як рівного члена міжнародної спільноти, забезпечення економічної безпеки держави [6, с. 51].

Першочерговим завданням для нашої держави на сьогодні є прийняття Стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності на період 2020-2025 роки, з метою забезпечення інтеграції України у міжнародний та європейський інтелектуальний простір з урахуванням національних інтересів України. Крім того, без її прийняття ні судово, ні правова реформа не знайдуть своєї практичної реалізації, через відсутність єдиного підходу до політики держави у сфері інтелектуальної власності. Розробниками Стратегії були вивчені прогресивні підходи, що закладені в Стратегії «Європа 2020», якою визначено цілі та стратегічні пріоритети ЄС, покликані консолідувати європейську конкурентоспроможність на глобальному рівні, зокрема у частині розбудови Інноваційного союзу, Європейського дослідницького простору, а також у процесі реалізації Цифрового порядку денного для Європи [1].

Невпинне зростання ролі інституту інтелектуальної власності у світі обумовлює нагальну потребу посилення наукових досліджень у зазначеній сфері, для вироблення реально діючих механізмів, заходів охорони та захисту інтелектуальної власності в Україні, їх раціонального, правомірного використання. Наша держава не може залишатися осторонь від розвитку світових тенденцій у галузі інтелектуальної власності, тим більше від використання результатів інтелектуальної діяльності, щоб бути конкурентоспроможною інноваційною державою. Згідно з результатами дослідження Відомства з інтелектуальної власності ЄС (EUIPO) 2013 року, оновленого в жовтні 2016 року, щодо ролі підприємств, які активно використовують ІВ, у функціонуванні економіки у ЄС,

такі підприємства забезпечують майже 42 % обсягів ВВП Євросоюзу (5,7 трлн євро) та генерують 82 млн. робочих місць (з вищою оплатою праці (46% - надбавка), у порівнянні з підприємствами, в яких ІВ не використовується активно); на ці підприємства припадає 90% обсягів торгівлі ЄС з рештою світу (96 млрд. євро). Дослідження включило як європейські, так і національні права інтелектуальної власності на патенти, торговельні марки та промислові зразки. Згідно отриманих даних: (1) компанії, що володіють правами інтелектуальної власності, як правило, мають майже в 6 разів більше працівників, ніж компанії, які цього не роблять; (2) їх дохід на одного працівника в середньому перевищує 29%; (3) вони виплачують заробітну плату, яка в середньому на 20% вища, ніж фірми, які цього не роблять; (4) близько 40% великих компаній володіють правами інтелектуальної власності; (5) хоча лише 9% малого бізнесу володіють правами інтелектуальної власності, фірми, які мають такі права, отримують майже на 32% більше доходу на одного працівника, ніж фірми, які цього не роблять [10].

Міжнародні зобов'язання України у сфері інтелектуальної власності на сьогодні, головним чином полягають у спрощенні процедур створення та комерційного використання продуктів та продуктів творчої діяльності, як на території нашої держави, так і держав-членів ЄС, а також забезпечення належного та ефективного рівня охорони і захисту прав інтелектуальної власності.

Внаслідок реформування вітчизняної системи охорони прав інтелектуальної власності в Україні, на сьогодні вона являє собою сукупність державних органів законодавчих, що здійснюють правове забезпечення охорони інтелектуальної власності, та спеціально створених, структурних та функціональних органів державної влади, діяльність яких спрямована на формування та реалізацію державної політики у сфері охорони інтелектуальної власності, сприяння забезпеченню задоволення суспільства у розвитку інтелектуального, творчого, науково-технологічного потенціалу нації, стимулювання використання об'єктів права інтелектуальної власності в інноваційній діяльності, підвищення рівня захисту прав інтелектуальної власності, виховання правосвідомості та поваги до інтелектуальної власності та задоволенню потреб суспільства й держави у формуванні та розвитку ринку інновацій та розбудові цифрової економіки.

В Україні традиційно зберігається дворівнева система законодавства у сфері права інтелектуальної власності. Збережена наступність у правових традиціях, яка полягає у розміщенні норм про право інтелектуальної власності у системі цивільного законодавства. Наявність великої кількості проблем у системі права інтелектуальної власності зумовлена неузгодженістю між нормативно-правовими актами з цих питань. На думку автора, потребує вдосконалення судовий захист прав інтелектуальної власності шляхом створення спеціалізованого суду, який би розглядав усі питання, пов'язані із порушенням прав інтелектуальної власності [3, с. 10-11].

На думку, Г. В. Довгань, аналіз процесу становлення законодавства незалежної України у сфері інтелектуальної власності, свідчить те, що не дивлячись на щорічні доповнення, суттєвих змін у правовому регулюванні відносин у сфері права інтелектуальної власності як таких не відбувається, особливо, що стосується сфери судового захисту. Строки адаптації законодавства про інтелектуальну власність до законодавства ЄС, визначені у низці угод, не були дотримані [2]. Хоча, зазначимо, що у 2019 році зроблено суттєві кроки у напрямку удосконалення правового регулювання сфери інтелектуальної власності. Про це свідчить прийняття довгоочікуваного Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України відносно вдосконалення охорони прав на компонування напівпровідникових виробів» від 19.09.2019 № 111-IX [11], яким

надається нове визначення термінів, уточнюються умови надання правової охорони та умови охороноздатності компонування напівпровідникового виробу, а також уточняється перелік прав та обов'язків, що впливають з державної реєстрації компонування напівпровідникового виробу тощо. А також узгоджено вимоги чинного законодавства України щодо охорони прав на географічні зазначення із правом ЄС прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правової охорони географічних зазначень» від 20.09.2019 № 123-IX. Надаються нові визначення термінів «географічне зазначення», «назва місця походження товару», умов надання правової охорони географічному зазначенню та підстави для відмови в наданні такої охорони, уточнено коло осіб, які мають право на державну реєстрацію географічного зазначення, перегляду вимог до заявки на реєстрацію, визначенню вимог до технічних умов, яким повинен відповідати товар, для якого заявляється зазначення та уточнений перелік прав та обов'язків, що впливають з державної реєстрації географічних зазначень тощо.

Орлюк О. П., зазначає що законодавству з інтелектуальної власності можна надати ще одну характеристику — суперечливість. Насамперед це стосується наявності ЦК України та спеціальних законів, що регулюють сферу інтелектуальної власності, які й досі не приведені між собою у відповідність. Це ж стосується і багатьох інших галузевих законів, в яких щонайменше понятійний апарат суттєво різняться. Це стосується і Кримінального Кодексу, ГК України, і Бюджетного, і Податкового кодексів, бухгалтерського законодавства тощо. Все це загалом породжує наявність спорів, які нерідко передаються на вирішення до судових органів, з метою захистити порушені права інтелектуальної власності [9, с. 17]. Погоджуючись з такою позицією, звернемо увагу, що Кримінальний кодекс на разі потребує вдосконалення вживаної ним термінології у сфері інтелектуальної власності, яка не приведена у відповідність із нормами цивільного законодавства. Зокрема мова йде про статтю 177 ККУ порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, «топографію інтегральної мікросхеми», сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію [7]. Так, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення охорони прав на компонування напівпровідникових виробів» від 19.09.2019 року № 111-IX термін «топографія інтегральної мікросхеми» замінено на «компонування напівпровідникових виробів» [11], відповідні зміни вже внесені до Цивільного кодексу України і серед об'єктів права інтелектуальної власності, передбачених ч. 1 ст. 420 ЦКУ тепер відомим є напівпровідниковий виріб (замість інтегральної мікросхеми) [13].

Робота над цими напрямками продовжується і перспективою уже цього року є робота над такими важливими напрямками як: розробка проекту Закону України «Про авторське право і суміжні права» з метою викладення Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993 № 3792-ХІІ у новій редакції. Зі Стороною ЄС узгоджується зміст Додатку ХХІІ-С та Додатку ХХІІ-Д: ведеться робота щодо доповнення їх географічними зазначеннями для сільськогосподарських і харчових продуктів та географічними зазначеннями для вин, ароматизованих вин та спиртних напоїв, що охороняються відповідно до рівня охорони, встановленого Підрозділом 3 «Географічні зазначення» Частини 2 Глави 9 Розділу IV Угоди про асоціацію. Крім того, посилено роботу з акредитації організацій колективного управління відповідно до Закону України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав». Напрацьовується порядок застосування заходів щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності з визначенням алгоритму дій посадових осіб мит-

них органів при застосуванні заходів щодо захисту прав інтелектуальної власності, взаємодії з правовласниками, декларантами, запровадження стандартизованих форм повідомлень.

Одним із аспектів успішного виконання вимог Угоди про асоціацію є питання належного захисту прав інтелектуальної власності в Україні, яке окрім того застосовується і до держав-членів Світової організації торгівлі, основною угодою якої є Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угода ТРІПС). Указаною Угодою визначено, що країни-учасниці зобов'язуються забезпечити на своїй території дію таких процедур, які дозволяють здійснювати заходи, що запобігають порушенню законодавства у сфері охорони прав інтелектуальної власності та їх недопущення [12]. Підписавши Угоду ТРІПС, яка сама по собі не зобов'язує створювати суди з питань інтелектуальної власності, більшість держав-учасниць цієї Угоди зробили це з власної ініціативи. Наразі існують різні форми судів та арбітражів з питань інтелектуальної власності, які іменуються по-різному: Спеціалізований суд з питань інтелектуальної власності, Суд з інтелектуальної власності, Патентний суд, Суд з питань інтелектуальних майнових спорів, Суд з інтелектуальної власності та міжнародної торгівлі тощо. Тобто міжнародною спільнотою визнається важливість саме судового захисту прав інтелектуальної власності. Судова спеціалізація, тобто виокремлення судів з питань інтелектуальної власності дозволяє більш ефективно виявляти та вирішувати проблеми у зазначеній сфері. Забезпечуючи такі суди відповідними фахівцями у зазначеній галузі, держава створює всі гарантії для належного забезпечення зниження судових помилок, судових витрат, удосконалюючи судову практику в зазначеній сфері, що, у свою чергу, приведе до більшої узгодженості і підвищення передбачуваності в правовідносинах з питань інтелектуальної власності [4, с. 64]. На сьогодні не дивлячись на те, що питання створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності віднайшло свою практичну реалізацію в указі Президента про його утворення, ще й досі залишається ряд питань щодо правового статусу зазначеного суду і питань реалізації ним повноважень судового захисту прав інтелектуальної власності в Україні. Сам факт створення такого інституту в державі є важливим кроком на шляху до захисту прав інтелектуальної власності, але за умови його вдосконалення, інакше може статися зворотна дія таких заходів, яка призведе до ще більшого порушення інтелектуальних прав громадян. Щодо забезпечення гарантованого Конституцією права на судовий захист, аналізуючи норми діючих процесуальних кодексів та новоствореного Закону «Про судоустрій і статус суддів» прослідковується неврегульованість ряду питань у сфері судового захисту прав інтелектуальної власності та правового статусу Вищого суду з питань інтелектуальної власності, що порушує принцип доступу кожного до справедливого правосуддя. Створення нового Вищого суду з питань інтелектуальної власності поставило нові питання перед українським законодавцем, вітчизняною практикою та наукою, до яких належать проблемні аспекти назви суду, розмежування компетенції судів, територіальна та інстанційна будова суду з питань інтелектуальної власності, професійна підготовка суддів зазначеного органу та багато інших. З урахуванням позитивного міжнародного досвіду, впровадження в судову систему інституту захисту прав інтелектуальної власності є досить прогресивним кроком, обґрунтованим і доцільним. Діяльність такого спеціалізованого інституту в системі судової влади, у випадку його вдосконалення, дозволить максимально професійно та ефективно здійснювати захист прав інтелектуальної власності, за умови вдосконалення правового статусу суддів, процедури їх підготовки та добору.

Таким чином, на основі проведеного дослідження можна стверджувати, що Національна Стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період 2020-

2025 роки не є панацеєю від тих проблем, які існують на сьогодні у зазначеній сфері. Ефективність її прийняття безсумнівно вплине на всі сфери діяльності держави та її уповноважених органів, в галузі інтелектуальної власності. Окрім, Стратегії в державі має бути впровадження система практичної її реалізації, оскільки, як свідчить практика, прийняття таких документів не завжди супроводжується їх ефективним виконанням. Тому потрібно мак-

симально консолидувати зусилля органів усіх гілок влади, для зосередження уваги на виконанні та реалізації запроваджені реформи. Важливим кроком у цьому напрямку є завершення судової реформи.

Робота виконана в рамках проекту №0117 У 006531 «Удосконалення законодавства України щодо забезпечення безпеки сфери банківської діяльності в умовах євроінтеграції економіко – правовий аспект».

ЛІТЕРАТУРА

1. Болотіна (Дігтяр) А. О. Кримінально-правова охорона права інтелектуальної власності на лікарські засоби: проблеми судового захисту. Теорія і практика інтелектуальної власності. № 6. 2019. С. 36-45. URL: <http://uran.inprojournal.org/article/view/188329/187672>.
2. Довгань Г. В. Становлення та розвиток законодавства України про інтелектуальну власність (історико-правовий аспект). Автореф. на здоб. наук. ст. к.ю.н., зі спец. 12.00.01. Львів. 2009. с. 19.
3. Доріс Л. Захист прав інтелектуальної власності: норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування. Практичний посібник / Л. Доріс, Рей П., Жаров В., Шевелева Т. та ін.. К.: «К.І.С.», 2007. 448 с.
4. Жаров В.О. Право інтелектуальної власності в системі права України. Навчальний посібник. Київ: Інститут інтелектуальної власності і права, 2006. 108 с.
5. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС за 2019 рік: Результати та плани. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/ar-aa-implementation-2019-4.pdf>.
6. Клочко А. М., Дігтяр А. О. Розмежування банківської та комерційної таємниці як об'єктів кримінально-правової охорони та забезпечення права інтелектуальної власності. *Форум права*. № 5. 2018. С. 50-58. URL: https://forumprava.pp.ua/files/050-058-2018-5-FP-Klochko,Dihciar_7.pdf.
7. Кримінальний Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР). 2001. № 25-26, ст.131.
8. Національна Стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період 2020-2025 роки. URL: https://drive.google.com/file/d/1oqjabxZiTempwJjaZsO1NoLt7fvP_qxj/view.
9. Орлюк О. П. Інтелектуальна власність в Україні: досвід, законодавство, проблеми, перспективи. *Право України*. № 3. 2011. с. 4-20.
10. Побудова ефективної системи охорони прав інтелектуальної власності: Парламентські слухання. URL: http://static.rada.gov.ua/zakon/new/par_sl/sl161219.htm.
11. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення охорони прав на компонування напівпровідникових виробів: Закон України від 19.09.2019 року № 111-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/111-20/paran7#n7>.
12. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності: Угода, Міжнародний документ від 15.04.1994; СОТ. *Офіційний вісник України*. 2010. № 84. ст. 2989.
13. Цивільний Кодекс України від 16.01.2003 року № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР). 2003. № № 40-44, ст.356.